

Jürgen Habermas: Demontaža demokratije u EU

By [Georg Diez](#)

Global Research, December 05, 2011

[Der Spiegel](#) 5 December 2011

Jürgenu Habermasu je svega dosta. Čuveni filozof ovih dana čini sve da skrene pažnju na ono što smatra propašću evropskog ideala. Nada se da može da pomogne da taj ideal bude sačuvan od nesposobnih političara i mračnih sila svetskog tržišta.

Jürgen Habermas je besan. Zaista besan. Skoro razjaren – jer ono što se dešava doživljava vrlo lično.

Naginje se napred. Naginje se nazad. Svojim nemirnim rukama ilustruje bujicu reči, pre nego što dopusti da mu ponovo skliznu u krilo. Udara u sto i uzvikuje: “Dosta više!”. Jednostavno, ne želi da vidi Evropu otpremljenu u kantu za smeće svetske istorije.

“Govorim kao građanin”, kaže Habermas. “Radije bih sedeo kod kuće, za svojim stolom, verujte mi. Ali, ovo je isuviše važno. Svi moraju da shvate da su pred nama ključne odluke. Zbog toga sam toliko angažovan u ovoj debati. Evropski projekat ne može više da opstane kao elitni modus”.

Dosta više! Evropa je njegov projekat. Projekat njegove generacije.

Jürgen Habermas, 82-godišnjak, želi da se o tome proširi glas. Sedi na pozornici u Gete institutu u Parizu. Pored njega sedi dobronamerni profesor koji mu tokom dva sata postavlja svega šest ili sedam pitanja – odgovori koji traju kraće od 15 minuta jednostavno nisu Habermasov stil.

Obično izgovara pametne stvari kao što su: “U ovoj krizi, funkcionalni i sistemski imperativi se sudaraju” – aludirajući na državne dugove i pritisak tržišta.

Ponekad užasno odmahne glavom: “To je prosto neprihvatljivo, prosto neprihvatljivo” – kaže komentarišući diktate Evropske unije i gubitak suvereniteta Grčke.

Bez ubeđenja

A onda ponovo besni: “Osudujem političke partije. Naši političari već dugo nisu u stanju da teže bilo čemu osim tome da budu ponovo izabrani. Nemaju nikakvu političku suštinu, nikakva ubeđenja!”

U prirodi ove krize je da filozofe i salonske političare ponekad stavlja u isti položaj.

U prirodi ove krize je i da previše ljudi govori previše, pa bi nam sasvim sigurno koristio neko ko problemu pristupa sistematično, kao što to čini Habermas u svoj novoj knjizi.

Ali, iznad svega, u prirodi ove krize je da što duže traje, postaje sve konfuznija. Postaje sve

teže da pratimo obrte situacije i da shvatimo ko je i za šta kriv. I, sve vreme, alternative prosto nestaju, tu pred našim očima.

Zbog toga je Habermas toliko ljut: na političare, “funktionalnu elitu” i medije. “Da li ste vi iz medija?” – upitao je čoveka u publici koji mu se obratio. “Niste? Baš šteta.”

Habermas želi da pošalje poruku. Zbog toga i sedi na ovoj tribini. Zbog toga je nedavno napisao članak za *Frankfurter allgemeine Zeitung*, u kojem je evropske političare optužio za cinizam i “okretanje leđa evropskim idealima”. Zbog toga je nedavno napisao i knjigu – “knjižicu”, kako je on sam naziva – koju je ugledni nemački nedeljnik *Die Zeit* odmah uporedio sa esejom Imanuela Kanta iz 1795. godine “Večiti mir: Filozofska skica”.

Ali, da li je odgovorio na pitanje kojim putem bi demokratija i kapitalizam dalje trebalo da se kreću?

Tihi državni udar

“O evropskom ustavu” (Zur Verfassung Europas) je naziv njegove nove knjige koja je, zapravo, dugačak esej u kojem Habermas opisuje kako se suština naše demokratije promenila pod pritiskom kriza i tržišnog ludila.

Habermas kaže da je moć iskliznula iz ruku ljudi i premestila se na tela sumnjivog demokratskog legitimiteta, kao što je Evropski savet. Suštinski, sugeriše Habermas, tehokrate su odavno sprovele tihi državni udar.

“Angela Merkel i Nikola Sarkozy su, 22. jula 2011. godine, postigli nejasan kompromis – koji je podlozan različitim tumačenjima – između nemačkog ekonomskog liberalizma i francuskog etatizma”, napisao je poznati filozof. “Svi znaci ukazuju na to da bi oboje želeli da federalizam izvršnih vlasti, na kojem počiva Lisabonski ugovor, pretvore u vrhovnu vlast Evropskog saveta, koji funkcioniše suprotno duhu tog sporazuma”.

Sistem koji su Merkelova i Sarkozy uspostavili tokom krize Habermas opisuje kao “postdemokratski”. Evropski parlament gotovo da nema nikakav uticaj. Evropska komisija kao da je “suspendovana”, bez stvarne odgovornosti za ono što čini. Najvažnije je, međutim, to što Evropski savet, kojem je Lisabonskim ugovorom data centralna uloga, Habermas naziva “anomalijom”. On Savet vidi kao “vladajuće telo koje se meša u politiku, iako za to nije ovlašćeno”.

On vidi Evropu u kojoj državama upravlja tržište, u kojoj EU ima snažan uticaj na formiranje novih vlada u Italiji i Grčkoj, i u kojoj je sve ono evropsko, što on tako strastveno brani i voli, jednostavno okrenuto naglavačke.

Redak fenomen

Na ovom mestu bi trebalo pomenuti da Habermas nije nezadovoljnik, nije pesimista niti prorok propasti – on je doslovno nepokolebljivi optimista, i to je ono što ga čini tako retkim fenomenom u Nemačkoj.

Problem njega kao filozofa uvek je bilo to što je delovao pomalo jednolično jer je, uprkos, svim velikim rečima, zapravo vrlo jasan i razumljiv. Kultivisani bes je preuzeo od Marksa, oštrouman pogled na modernizam od Frojda, a jasnoću od američkih pragmatista. Uvek je bio prijateljski nastrojeni pojašnjavač, racionalista i antiromantik.

Ipak, njegove ranije knjige, "Javno mnjenje" i "Između činjenica i normi" bile su, naravno, donekle drugačije nego vesela postmodernistička borba sa zamišljenim protivnikom, karakteristična za francuske filozofe poput Žaka Deride i Žana Bodrijara. Povrh toga, drugo Habermasovo delo, "Teorija komunikativnog delanja", krilo je zamke u njegovoj teoriji "diskursa bez prinude" koja je, čak i pre otkrića Fejsbuka i Tvitera, bila veoma smela, ako ne i naivna.

Habermas nikad nije bio bacač noževa, kao slovenački mislilac Slavoj Žižek, niti žongler kao nemački filozof Peter Sloterdijk. Nikad nije pravio cirkus i uvek je bio levičar (iako sigurno ima onih koji se neće složiti sa ovom konstatacijom). Bio je na strani studentskog pokreta dok stvari nisu postale "previše vruće" za njega. Uživao je ustavnim i proceduralnim pitanjima. To je, u osnovi, do danas ostala njegova pozicija.

Habermas istinski veruje u racionalnost ljudi. On istinski veruje u starinsku, uređenu demokratiju. On istinski veruje u javnost koja služi opštem dobru.

To takođe objašnjava zbog čega je tako srećno gledao u publiku koja se te novembarske večeri okupila u Parizu.

Habermas je prilično visok, dugonog čovek. Kada je zakoračio na pozornicu, njegovo opuštено držanje učinilo je izgleda gotovo nehajno. Kada je protegao noge ispod stola, izgledalo je kao da je kod kuće. Bez obzira na to da li je za katedrom ili ne, ovo jeste njegova profesija: javna komunikacija i razmena ideja.

Uvek je bio tu kada je bilo potrebno vratiti Nemačku na pravi put, drugim rečima, na njegov put – ka Zapadu, na put razuma: 1986. godine, kada su se nemački istoričari žestoko sporili oko toga kako da se Nemačka postavi prema svojoj ulozi u Drugom svetskom ratu; posle ujedinjenja zemlje 1990. godine; tokom iračkog rata.

Isto je i sada, dok sedi za stolom, u zatvorenoj sobi u podrumu Gete instituta u Parizu i govori pred 200 do 250 zabrinutih, izuzetno obrazovanih građana. Kaže da on, teoretičar javnosti, nema pojma o Fejsbuku i Tviteru – što je izjava koja, naravno, zvuči zastarelo, gotovo apsurdno. Habermas veruje u moć reči i racionalnost diskursa. To je filozofija *unplugged*.

Dok aktivisti pokreta "Okupiraj..." odbijaju da makar jedan svoj zahtev jasno formulišu, Habermas sasvim jasno i glasno kaže zbog čega i dalje vidi Evropu kao civilizacijski projekat kojem se ne sme dozvoliti da propadne, i zbog čega je "globalno društvo" ne samo ostvarivo, nego i neophodno da bi se pomirili demokratija i kapitalizam.

U suprotnom, kako on to kaže, rizikujemo da upadnemo u neku vrstu neprekidnog vanrednog stanja – u suprotnom, državama će upravljati tržišta. "Italija žuri da ustoliči Montija" – to je bio jedan od naslova prošle nedelje u listu *Financial Times Europe*.

Sa druge strane, oni i nisu toliko različiti, *live-stream* revolucionari iz pokreta "Okupiraj..." i filozof koji i dalje piše knjige. Reč je, zapravo, o podeli posla – između analognog i digitalnog, između debate i akcije. To je igranje na terenu na kojem svako ima svoje mesto i nije uvek jasno ko su dobri, a ko loši momci. Pred našim očima se postojeća pravila prepravljaju, a uloge se redefinišu.

Demontiranje demokratije

“Negde posle 2008. godine”, priča Habermas uz čašu belog vina, po završetku debate, “shvatio sam da se proces širenja, integracije i demokratizacije ne kreće unapred automatski, sam od sebe, shvatio sam da je taj proces reverzibilan i da se, prvi put u istoriji EU, zapravo suočavamo sa demontažom demokratije. Nisam mislio da je to moguće. Stigli smo do raskršća.”

Treba takođe reći: za nekoga ko je najvažniji nemački živi filozof, on je neshvatljivo strpljiv čovek.

Isprva je bio ushićen što je konačno uspeo da pronađe novinara kojem će da saopšti koliko je zgađen načinom na koji se pojedini mediji dodvoravaju Merkelovoj – koliko se gnuša tog oportunističkog saveza sa moćnicima. Onda je, međutim, blagim tonom pohvalio medije što su se u proteklih godinu dana konačno probudili i počeli da se bave Evropom na način koji jasno ukazuje na razmere problema.

“Politička elita zapravo nema interes da ljudima objašnjava da se važne odluke donose u Strazburu, oni se samo plaše da ne izgube vlast”, izgovorio je Habermas, neposredno pre nego što ga je spopala izvesna gospođa koja, činilo se, nije u potpunosti vladala sobom. Ali tako je to u ovakvim prilikama – tako je to sa diskursom bez prinude. “Ne razumem sasvim normativne posledice Vašeg pitanja”, bio je Habermasov odgovor koji je gospođu zadržao na pristojnoj udaljenosti.

On je, na kraju krajeva, džentlmen iz vremena kada je elokvencija nešto značila i kada su muškarci nosili platnene maramice. On je dete rata i opstaje, čak i onda kada vam se čini da će, kao brod, da se prevrne i potone.

Važno je razumeti zbog čega sve što se tiče Evrope doživljava lično. Razlog za to je zla Nemačka iz prošlosti i dobra Evropa sutrašnjice, pretvaranje prošlosti u budućnost, razlog je kontinent koji je nekad bio razjedinjen zbog krivice, a sada zbog dugova.

Bez prigovora

U prošlosti, postojali su neprijatelji; danas, postoje tržišta – tako se može opisati ovaj trenutak u istoriji, onako kako ga vidi Habermas.

Dva dana pre debate u Gete institutu, stajao je prepunom, pregrejanom amfiteatru Univerziteta Pariz Dekart i obraćao se studentima koji su izgledali kao da bi radije uspostavljali kapitalizam u Briselu ili Peking, nego što bi proveli noć u šatoru pokreta “Okupiraj...”.

Čim je kročio u prostoriju, Habermas je promenio redosled sedenja na pozornici i premestio pločice sa imenima. Zatim su mikrofoni otkazali poslušnost – što je izgledalo kao element komunikativnog delanja u praksi. Potom je jedan od prisutnih profesora izgovorio bombastičan uvod, što je, izgleda, deo akademskog rituala u Francuskoj.

Habermas je sve to prihvatio bez prigovora. Stupio je za govornicu i objasnio koje su to greške napravljene prilikom konstruisanja Evropske unije. Govorio je o nedostatku političkog jedinstva i o “usađenom kapitalizmu”, što je termin koji koristi kada opisuje tržišnu ekonomiju koju kontrolišu političari. On amorfne briselske strukture čini opipljivim ukazujući na njihove protivrečnosti i ističe činjenicu da odluke Evropskog saveta, koje utiču na naš svakodnevni život, zapravo nemaju ni legalitet ni legitimitet.

On, doduše, govori i o mogućnosti koju pruža Lisabonski ugovor, a to je stvaranje unije koja je demokratičnija i politički efikasnija. Tako nešto bi moglo da se izrodi iz trenutne krize, kaže Habermas. On je, na kraju krajeva, optimista.

Onda ga je savladala iscrpljenost. Morao je da sedne. U prostoriji je zagušljivo i nakratko se činilo da neće biti u stanju da nastavi izlaganje. Posle ispijene čaše vode, ponovo je ustao.

Usprotivio se “političkom defetizmu” i počeo da, od delova svoje analize, gradi pozitivnu viziju Evrope. Nacionalnu državu je prikazao kao mesto gde su prava građana bolje zaštićena, a zatim objasnio da se taj princip može primeniti na nivou Evrope.

Građani svedeni na posmatrače

Habermas kaže da države nemaju prava, “samo ljudi imaju prava”. Zatim preduzima poslednji korak i narode i građane Evrope postavlja na mesto – u njegovim očima oni su istinski akteri istorije, a ne države ili vlade. To su isti oni građani koji su trenutno, zbog načina na koji se vodi politika, svedeni na puke posmatrače.

Njegova vizija izgleda ovako: “Građani svake države zasebno, koji su do sada morali da se pomire sa tim da su odgovornosti presraspodeljene i izvan državnih granica, mogu kao građani Evrope da usmere svoj demokratski uticaj prema vladama koje trenutno rade u okviru ustavne sive zone”.

Ovo je Habermasova glavna poenta i ono što je nedostajalo viziji Evrope: formula onoga što je pogrešno u postojećoj konstrukciji. On ne vidi EU kao komonvelt država ili kao federaciju nego, radije, kao nešto novo.

Vidi je kao zakonitu tvorevinu oko koje su se dogovorili narodi Evrope uz saglasnost građana Evrope (drugim rečima, mi sa samima sobom), u dvojnoj formi, ali bez vlada. To, naravno, Merkelovu i Sarkozija lišava osnove na kojoj počiva njihova moć, ali to je i bio Habermasov cilj.

Onda ga je savladao još jedan talas iscrpljenosti. Morao je da sedne i profesor mu je doneo čašu soka od pomorandže. Habermas iz džepa vadi maramicu. Zatim ustaje i nastavlja da priča o spasavanju “prirodnog staništa stare Evrope”.

Postoji alternativa, kaže, postoji drugi način osim ovog polaganog prenosa ovlašćenja koje se upravo odvija. Mediji moraju da pomognu građanima da shvate neverovatne razmere uticaja Evropske unije na njihove živote. Političari će sigurno shvatiti kakav bi teret pao na njihova leđa ukoliko bi Evropa propala. EU mora biti demokratizovana.

Njegovo izlaganje je kao njegova knjiga. To nije optužnica, iako povremeno poprima agresivan ton; to je analiza propasti evropske politike. Habermas ne nudi izlaz, ne nudi konkretan odgovor na pitanje koji bi put demokratija i kapitalizam trebalo da odaberu.

Neizvesna budućnost i upozorenja iz prošlosti

Sve što nudi je jedina vizija koju može da formuliše teoretičar ustava: “globalno društvo” će morati da se pobrine za sve. Usred krize on i dalje vidi “primer razrađenog koncepta ustavne saradnje između država i građana Evropske unije” kao najbolji način da se izgradi “globalno građansko društvo”.

Habermas je, na kraju krajeva, pragmatični optimista. On nam ne kaže koji su to koraci koji će nas odvesti od goreg ka boljem.

Konačno, ono što mu nedostaje jeste ubedljiva priča. To takođe povezuje Habermasa sa pokretom “Okupiraj...”. Ali, bez priče nema ni koncepta promena.

Na kraju izlaganja, ovacije.

“Ukoliko evropski projekat propadne”, kaže, “postavlja se pitanje koliko će nam vremena biti potrebno da ponovo uspostavimo neki status kvo. Setite se nemačke revolucije iz 1848. godine: kada je propala, bilo nam je potrebno sto godina da ponovo dostignemo kakav-takav nivo demokratije”.

Neizvesna budućnost i upozorenja iz prošlosti – to je ono što nam Habermas nudi. Sadašnjost je, bar za sada, nedokučiva.

Prevod: [Nova Srpska Politička Misao](#)

The original source of this article is [Der Spiegel](#)

Copyright © [Georg Diez](#), [Der Spiegel](#), 2011

[Comment on Global Research Articles on our Facebook page](#)

[Become a Member of Global Research](#)

Articles by: **[Georg Diez](#)**

Disclaimer: The contents of this article are of sole responsibility of the author(s). The Centre for Research on Globalization will not be responsible for any inaccurate or incorrect statement in this article. The Centre of Research on Globalization grants permission to cross-post Global Research articles on community internet sites as long the source and copyright are acknowledged together with a hyperlink to the original Global Research article. For publication of Global Research articles in print or other forms including commercial internet sites, contact: publications@globalresearch.ca

www.globalresearch.ca contains copyrighted material the use of which has not always been specifically authorized by the copyright owner. We are making such material available to our readers under the provisions of "fair use" in an effort to advance a better understanding of political, economic and social issues. The material on this site is distributed without profit to those who have expressed a prior interest in receiving it for research and educational purposes. If you wish to use copyrighted material for purposes other than "fair use" you must request permission from the copyright owner.

For media inquiries: publications@globalresearch.ca